

Pravo djece na slobodno vrijeme u alternativnoj skrbi

Ljeljak, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:925492>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Katarina Ljeljak

PRAVO DJECE NA SLOBODNO VRIJEME U
ALTERNATIVNOJ SKRBI

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Branka Sladović Franz

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ:

1	UVOD.....	1
2	PRAVA DJECE NA SLOBODNO VRIJEME	5
2.1	ZAKONSKI OKVIR SLOBODNOG VREMENA DJECE	5
2.2	NACIONALNI I AKCIJSKI PLANovi.....	8
2.3	SMJERNICE MEĐUNARODNIH I NACIONALNIH ORGANIZACIJA ZA SLOBODNO VRIJEME DJECE.....	11
3	PRIMJENA PRAVA DJECE NA SLOBODNO VRIJEME U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ	13
4	SLOBODNO VRIJEME DJECE U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ	17
4.1	IZAZOVI U ORGANIZACIJI SLOBODNOG VREMENA DJECE U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ	18
4.2	PRIMJERI DOBRE PRAKSE STRUKTURE SLOBODNOG VREMENA DJECE U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ	19
5	ZAKLJUČAK	21
6	LITERATURA.....	23

Sažetak

Odrastanje u suvremenom, kapitalističkom društvu sa sobom nosi brojne izazove, ali i mogućnosti. Vrijeme je unaprijed organizirano obzirom na radne i školske obveze, a slobodno vrijeme s porastom broja pružatelja različitih usluga za strukturirane aktivnosti također postaje unaprijed organizirano i okupirano. Odmor, igra, razonoda i pozitivno usmjerene i strukturirane aktivnosti važan su dio života svakog čovjeka, a posebno su važni za pravilan i kvalitetan rast i razvoj djece, posebno ranjivih skupina koje odrastaju u alternativnim oblicima skrbi. U radu su opisana dječja prava na njihovo sudjelovanje u aktivnostima i slobodno vrijeme kroz međunarodno i nacionalno zakonodavstvo, stanje tih prava u hrvatskom sustavu te izazovi i prepreke za ostvarivanje tog prava.

Ključne riječi: dječja prava, slobodno vrijeme, alternativna skrb, aktivnosti u slobodno vrijeme

Summary

Growing up in a modern, capitalist society brings with it numerous challenges as well as opportunities. Time is pre-organized in terms of work and school obligations, and free time, with the increase in the number of providers of various services for structured activities, also becomes pre-organized and occupied. Rest, play, leisure, and positively directed and structured activities are an important part of every person's life, and they are especially important for the proper and quality growth and development of children, particularly vulnerable groups growing up in alternative forms of care. This paper describes children's rights to participation in activities and free time through international and national legislation, the state of these rights in the Croatian system, and the challenges and obstacles to the realization of these rights.

Key words: children's rights, leisure time, alternative care, leisure activities

Ja, Katarina Ljeljak pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Katarina Ljeljak, v.r.

1 UVOD

Pravo na slobodno vrijeme, pravo na sudjelovanje u kulturnim i društvenim aktivnostima i pravo na izbor temeljna su dječja prava koja su, osim moralno, i zakonski osigurana za svako dijete na svijetu. U usporedbi s pravima na preživljavanje i zaštitnim pravima djeteta, razvojna prava i prava na sudjelovanje ne zauzimaju veliki prostor pažnje društva, ukoliko ne govorimo o pravu na obrazovanje i informiranje. Pravo na igru, zabavu, sudjelovanje u aktivnostima na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini te pravo na udruživanje današnje društvo olako shvaća jer se podrazumijeva da su djeca slobodna, da se igraju i zabavljaju i da su gotovo uvijek bezbrižna. To je ono što društvo pojedinca uči od samog početka – igra se dok si dijete, zabavljaj se dok nemaš o čemu brinuti, uživaj u slobodi koju kao dijete imaš. Međutim, kada nastupe životne okolnosti koje djecu smještaju u neki oblik alternativne skrbi i odvajaju ga od uže obitelji, igra, zabava i bezbrižnost postaju luksuz, a slobodna mogućnosti i sudjelovanja u aktivnostima ograničena. Odrastati u alternativnoj skrbi, uz stigmatu koja, nažalost, u društvu postoji te ograničenja koja takav način skrbi i smještaja donosi daleko najviše utječe na djetetovo pravo na igru, na slobodno vrijeme, na sudjelovanje u kulturnim i društvenim aktivnostima, na slobodan izbor i zabavu. Upravo se ovim radom opisuju dječja prava na slobodno vrijeme, na izbor i na ravnopravno sudjelovanje u aktivnostima kulturnog, zabavnog i društvenog karaktera. Osim opisa zakonskih prava, vrši se pregled dosadašnjih istraživanja o osiguravanju i primjeni tih prava u praksi te se ističu uočeni nedostaci u provedbi i pozitivni primjeri prakticiranja prava na igru, zabavu, slobodno vrijeme i sudjelovanja u aktivnostima. Počevši od toga što je slobodno vrijeme, kako se definira i što predstavlja u životu pojedinca opisan će se alternativna skrb i slobodno vrijeme djece smještene u nekom obliku alternativne skrbi. Opisat će se zakonodavni okvir na međunarodnoj i nacionalnoj razini te se iščitati negativni i pozitivni ishodi osiguravanja i primjene gore navedenih prava koja su pokazala dosadašnja istraživanja i analize.

Sagledavši širu sliku, čovjekova sloboda i slobodno vrijeme koje osigurava konstantno radeći i primajući dobit, već je unaprijed određena tipiziranim stvarima, obrascima, mjestima i aktivnostima. Sve je unaprijed određeno i postavljeno te je *slobodno*

vrijeme čovjeka programirano još i prije početka rada u sklopu radnog vremena (Polić i Polić, 2009.). Bez ulaženja u filozofske odgovore na pitanja *Od čega ljudi danas imaju slobodno vrijeme?* i *Postoji li slobodno vrijeme danas uopće?*, legitimno je proučiti kada čovjekovo slobodno vrijeme postaje programirano i je li uopće konstrukt slobodnog vremena provedenog *slobodno* postojao, barem u dječjoj i adolescentnoj dobi?

Razvojem društva, razvija se i društveni život, kako u profesionalnom i poslovnom smislu s više mogućnosti za zaposlenja i dodatnog obrazovanja – jer danas je znanje i snaga, tako i u neformalnom smislu pružajući čovjeku priliku za razvoj vještina i sposobnosti kojima će si priuštiti užitek, zadovoljstvo, raznovidnost i opuštenost.

Prema nekim definicijama, slobodno vrijeme ima tri osnovne funkcije, a to su odmor, raznovidnost i razvoj ličnosti (Dumazedier, 1967., Janković, 1968. prema Valjan Vuković, 2013.). Slobodno vrijeme može se poistovjetiti s vremenom slobode (Polić i Polić, 2009.) koje se dalje razgraničava na vrijeme slobodno od bilo kakve obaveze koje je neisplanirano (besposlica), odnosno vrijeme koje je slobodno za igru i stvaranje nečega i ono je organiziralo kako bi se poticao razvoj čovjekova identiteta, karaktera i kompetencija (dokolica). Prije predškolskog razdoblja i ulaska u odgojno obrazovne institucije djeca nemaju percepciju radnog vremena i slobodnog vremena, a ulaskom u institucije, ako je to definirao Giesecke (1993) obzirom na djecu školske dobi i njihovo slobodno vrijeme "škola i školske obveze predstavljaju rad, a vrijeme poslije toga je slobodno vrijeme" (prema Valjan Vuković, 2013:62). Svaka razvojna dob sa sobom nosi svoje obaveze i slobode, a svaka sloboda uz sebe veže odgovornost. Čovjekovo slobodno vrijeme karakterizirano je slobodom i samovoljnim življenjem, donošenjem vlastitih izbora što će i kako raditi (Polić i Polić, 2009.). Djeca danas imaju više izbora i mogućnosti nego djeca prije sto, pedeset i dvadeset godina. Do toga je doveo razvoj društvenih potencijala, osiguravanje novih usluga kreativnog, fizičkog i psihosocijalnog razvoja u kojima djeca mogu sudjelovati, digitalizacija igre i zabave i slično. Nagli porast načina i struktura provođenja slobodnog vremena može dovesti do gubitka kontrole nad vremenom i ponašanjem pojedinca što, osim rasta i razvoja potencijala, znanja, sposobnosti i vještina, može dovesti do rizičnih oblika ponašanja.

Dakle, osim što je slobodno vrijeme djece i mladih danas pogodno za razvoj vještina, znanja, kompetencija i sposobnosti, isto je tako podložno razvoju ovisnosti, rizičnim seksualnim ponašanjima, konzumaciji štetnih stvari, nasilja i delikvencije (Valjan Vuković, 2013.). Djeca i mladi danas slobodno vrijeme iskazuju kroz četiri potrebe; potrebu za odmorom, potrebu za rekreacijom, potrebu za kulturnim aspektom i potrebu za zabavom (Vidulin-Orbanić, 2008.). No, prema istraživanjima slobodnog vremena mladih u Hrvatskoj, rezultati pokazuju da upravo zabava, druženje i komunikacija s vršnjacima, skupni odlasci u diskoteke, igranje video-igara i gledanje (često neprilagođenog) televizijskog i filmskog sadržaja ispunjavaju njihovo slobodno vrijeme nakon školskih i obiteljskih obaveza (Vidulin-Orbanić, 2008.).

Slobodno vrijeme je važan čimbenik u razvoju osobnosti, ali je i područje važno za odgoj i obrazovanje te uključuje aktivnu participaciju same osobe; djeteta, učenika, adolescenta u vlastitom razvoju (Rosić, 2005.). Obzirom na spomenutu turbulentnost suvremenog društva i nemogućnost kontroliranja sadržaja koji se djeci i mladima nudi, osim obitelji, institucije nastoje usmjeravati i osmisliti što veći opseg slobodnog vremena djece i mladih. Već od najranije dobi u vrtićima i školama roditeljima i djeci nude se upisi na razne izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, kreativne i sportske radionice, aktivno treniranje određenog sporta, a osim toga se i prilikom nastave s djecom aktivno razgovara o tome kako najbolje iskoristiti slobodno vrijeme (Rosić, 2005. prema Čunović, 2016.).

Osim odgojno obrazovnih institucija, danas postoje i druge institucije koje vode brigu i skrb o djeci. U situacijama kada roditelji zbog teškoća i životnih nemogućnosti više ne mogu djetetu pružiti potrebnu i odgovarajuću skrb i brigu, kada se obiteljski odnosi izuzetno naruše te postanu ugroza za djetetovu dobrobit ili kada su život, zdravlje i dobrobit djeteta u primarnoj obitelji ugroženi i narušeni, dijete se upućuje na smještaj u kojem druge odrasle osobe preuzimaju odgovornost za njegov odgoj, skrb i razvoj, a to se naziva *alternativna skrb* (Vargović, 2015.). Alternativna skrb može biti neformalna; što uključuje „svaki privatni oblik skrbi koji se pruža u obiteljskom okruženju u kojemu o djetetu kontinuirano ili na neodređeno vrijeme skrbe rođaci ili prijatelji (neformalna srodnička skrb) ili drugi pojedinci, na inicijativu djeteta, njegovih roditelja ili druge osobe, pri čemu taj oblik skrbi nije odredilo tijelo upravne

ili sudske vlasti ili drugo ovlašteno tijelo“, i alternativna skrb može biti formalna, odnosno „skrb koja se pruža u obiteljskom okruženju koju je odredilo tijelo upravne ili sudske vlasti (nadležno sudsko tijelo), i svaka skrb koja se pruža u institucijskom okruženju, uključujući privatne ustanove, neovisno o tome je li to rezultat upravnih ili sudskih mjera“ (Vidović i Ivković, 2010:15). Obzirom na okruženje, alternativna skrb može biti srodnička (skrb obiteljskog tipa u djetetovoj proširenoj obitelji ili kod bliskih obiteljskih prijatelja), udomiteljska (situacije kada mjerodavne vlasti dijete smještaju u kućanstvo obitelji koja nije u srodstvu s djetetom, a koja je odabrana, kvalificirana i nadzirana), ostali oblici smještaja u obiteljske oblike skrbi ili okruženje nalik obiteljskom, institucionalna (skrb koja se pruža u bilo kojem neobiteljskom grupnom okruženju uključujući i grupne domove) i oblici samostalnog stanovanja djece uz nadzor (Vidović i Ivković, 2010:15-16). Obzirom na osjetljivu situaciju i ranjivost djece smještene u obliku alternativne skrbi, mjerodavna tijela moraju osigurati u tim situacijama sve uvjete i faktore kako bi dijete nastavilo svoj razvoj u pozitivnom smjeru, što osim stručnog osoblja, odgovarajućih odgojno obrazovnih mogućnosti i zadovoljavanja egzistencijalnih i sigurnosnih potreba znači i osiguravanje slobodnog vremena, slobodnih aktivnosti i slobodnog odabira (Vidović i Ivković, 2010.). U obiteljskim oblicima skrbi, slobodno vrijeme je definirano prestankom školskih, obiteljskih i kućanskih obaveza stoga je njegov koncept uvelike sličan provođenju slobodnog vremena u primarnoj obitelji. Međutim, unutar institucijskog smještaja, dolazi do razvoja domske pedagogije kojom se nastoji odrediti odgojna praksa i metodika, ustroj i zadaće, funkcije, sadržaj i organizacijski oblik rada (Hrvatić, 2002.). Razvojem novog pristupa u domskoj pedagogiji koji treba biti odgojni, obrazovni i socijalni, podrazumijeva demokratski, populistički, partnerski odnos u kojem će se primjenjivati različiti modeli prema potrebama i mogućnostima korisnika (Hrvatić, 2002:190). Postavlja se pitanje, koliko zaista djeca imaju slobodu partnerskog sudjelovanja, odlučivanja i izbora u strukturiranju vlastitog slobodnog vremena ako su već u početku ograničena samo na mali dio onoga što im je dozvoljeno i što ustvari mogu?

2 PRAVA DJECE NA SLOBODNO VRIJEME

Razvojem društva, procesima modernizacije i globalizacije te sve složenijih geopolitičkih promjena, međunarodna zajednica uvidjela je potrebu za definiranjem temeljnih prava i obaveza svakog čovjeka te pravednog i jednakog postupanja prema svima. Zbog sve više ranjivih i marginaliziranih skupina u društvu, putem međunarodnih ugovora, konvencija, deklaracija i direktiva pokušava se odrediti minimalni standard svih ljudi na svijetu te promicati zaštitu onih najranjivijih u nacionalnim zakonodavstvima država potpisnica. Na ovaj se način također stanje u nacionalnim zajednicama pokušava kontrolirati, analizirati i sankcionirati svako nepravedno postupanje koje ugrožava ili dovodi u nezahvalan položaj ljude i skupine u nacionalnim društvima. Međunarodna zajednica i svjetske organizacije tako se posebno bave najranjivijom skupinom u društvu, djecom, čija se prava štite kroz nekoliko propisa, a najznačajniji je Konvencija o pravima djeteta, gdje su jasno definirana sva prava i obaveze djece te načini sankcioniranja svih kršenja tih prava.

2.1 ZAKONSKI OKVIR SLOBODNOG VREMENA DJECE

Kada se govori o zakonskim okvirima, valja na početku spomenuti jedan od najznačajnijih dokumenata na svijetu; Opću deklaraciju o ljudskim pravima koju je usvojila Opća Skupština Ujedinjenih naroda još 1948. godine. Jedna od potpisnica te deklaracije je i Republika Hrvatska, te se sve odredbe Deklaracije primjenjuju na hrvatsko nacionalno zakonodavstvo. U Općoj Deklaraciji o ljudskim pravima već u Članku 3. stoji kako „*Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.*“ (Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, NN 12/2009) kao temeljna prava svakog čovjeka, uključujući i djecu. Dakle, pojam vlastite slobode već je prepoznat kao temeljno pravo. Nadalje, u Članku 27. stavku 1. definira se kako „*Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu zajednice, uživati u umjetnosti i sudjelovati u znanstvenom razvoju i njegovim koristima.*“ (Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, NN 12/2009) gdje je direktno zajamčeno razvojno pravo djeteta na sudjelovanje u kulturnim, stvaralačkim i rekreativnim aktivnostima koja mu se moraju omogućiti. Nastavno se u Deklaraciji navode obaveze koje

pojedinaac ima prema svojoj zajednici u kojoj mu je omogućen cjelovit razvoj osobnosti te kako se prava i slobode na sudjelovanje i razvoj ne mogu ograničavati nikome osim ako to nije propisano zakonom, ako se njima ne povređuju prava i slobode drugoga ili ako se njima ne ugrožava moral, javni red i opće blagostanje u demokratskom društvu (Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, NN 12/2009). Dakle, Općom deklaracijom o ljudskim pravima definiraju se osnovna načela prema kojima bi države potpisnice trebale temeljiti i zajamčiti prava i obaveze unutar svojih nacionalnih zakonodavstva.

Konvencija o pravima djeteta kao najvažniji međunarodni dokument vezan uz zajamčena prava djece temelji se na uvidima iz Ženevske deklaraciji o pravima djeteta (1924.) i Deklaracije o pravima djeteta Ujedinjenih naroda (1959.) koje ističu potrebu za osiguranjem posebne skrbi za djecu (Konvencija o pravima djeteta, 1989.). Osim prava na preživljavanje i zaštitna prava, Konvencija definira prava djece na sudjelovanje i razvojna mu prava. Na samom početku Konvencije ističe se kako će države potpisnice poštivati sva prava djece navedena u Konvenciji (Članak 2.) i osigurati razvoj djeteta u najvećoj mogućoj mjeri (Članak 6.). Razvojna prava djece uključuju prava na obrazovanje, prava na igru, prava na slobodno vrijeme, prava na kulturne aktivnosti, prava na informiranje i pravo na slobodu misli i izražavanja. Kako bi se dijete razvijalo u punom potencijalu, važno mu je osigurati prostor za razvoj mišljenja i izražavanje istog, što je Konvencija također prepoznala u Članku 12. Razvoj mišljenja i konstruktivnog izražavanja istog važno je i prilikom djetetovog slobodnog vremena, kako bi ono samo moglo odlučiti i smisliti kako to vrijeme želi iskoristiti. Kako bi dijete moglo donositi zaključke o tome što i kako želi raditi u svoje slobodno vrijeme, također mu je od iznimne važnosti dati pristup informacijama. Pravo na pristup informacijama za djecu, uz ograničenje sadržaja koji je pogodan za njihovu dob i zrelost, osigurava se Člankom 17. Konvencije o pravima djeteta, posebice vodeći računa o modernim medijima, *online* načinima oglašavanja i novim tehnologijama koje obilježavaju današnju dječju dob. Kako bi participacija djeteta u društvu bila omogućena, važno mu je osigurati i pravo na sudjelovanje i okupljanje. Konvencija Člankom 15. upravo definira to pravo „*države stranke priznaju djetetu prava na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.*“ uz stavak 2. istog članka

kojim se zabranjuje bilo kakvo ograničavanje istog od primarne obitelji do institucija, osim u slučajevima propisanim zakonom, kada je to potrebno radi interesa države ili javne sigurnosti odnosno zaštite javnog zdravlja, morala i zaštite prava i sloboda drugih. Preko pristupa raznim informacijama i razvijanjem vlastitog mišljenja i stavova djeca mogu sudjelovati i slobodno se okupljati, a sve to u vrijeme u kojem su oslobođeni od školskih, kućanskih i obiteljskih obaveza. Člankom 31. Konvencija jasno definira da „države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.“ (Konvencija o pravima djeteta, 1989.). Nadalje, u stavku 2. istog članka stoji kako „države stranke će poštivati i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te poticati stvaranje odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena“. Ono što je važno naglasiti je da djeca smještena u alternativnoj skrbi uživaju jednaka prava kao i djeca u primarnim obiteljima te se Konvencijom određuje kako je država dužna pružiti posebnu skrb i razvoj djece koja su trajno ili privremeno lišena obiteljske okoline (Članak 20.). Dakle, djeci u alternativnoj skrbi država je dužna omogućiti slobodno vrijeme koje treba služiti za poticanje njihovog razvoja putem rekreativnih, kreativnih ili kulturnih aktivnosti, ali i vrijeme koje mogu slobodno, na temelju vlastitog mišljenja, organizirati i iskoristiti kako žele (Flego, 2010.).

Kako bi se osiguralo sigurno provođenje ovih prava, nadzor nad stvarnim poštivanjem dječjih prava u društvu i sankcioniranje svakog kršenja ili pokušaja kršenja dječjih prava donijeta je Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava 1996. godine, a koju je potpisala Republika Hrvatska 1999. godine i 2010. godine donijela Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. Prema Europskoj konvenciji, utvrđena je sudbena vlast koja sankcionira svaki pokušaj ili kršenje dječjih prava, postupak pred istom sudbenom vlasti te je određeno kako će postojati nacionalna tijela koja će davati prijedlog za osnaživanje zakonodavstva koje se odnosi na ostvarivanje dječjih prava, davati mišljenje na nacрте zakona vezano uz ostvarivanje dječjih prava, davati općenite informacije vezano uz ostvarivanje dječjih prava medijima, javnosti i osobama ili tijelima koji se bave pitanjima koja se odnose na djecu

i utvrđivati stavove djece i davati odgovarajuće informacije djeci. Na taj način pokušava se osigurati kontinuirana kontrola stanja i primjenjivanja dječjih prava u društvu.

Osim međunarodnog prava i iz njega proizišlih ugovora koje je Republika Hrvatska potpisala i usvojila, a koji definiraju i jamče prava djece, u nacionalnom zakonodavstvu također se Ustavom, zakonima te nacionalnim i akcijskim planovima osigurava poštivanje prava djece. Ustav Republike Hrvatske jamči nepovredivost ljudske slobode i osobnosti te ograničavanje iste (Ustav Republike Hrvatske, NN, 05/14, Članak 22.) te naglašava kako država štiti djecu i mladež i osigurava im kulturne, socijalne, odgojne, materijalne i druge uvjete za dostojanstven život (Ustav Republike Hrvatske, NN, 05/14, Članak 63.). Člankom 64. Ustav određuje državu kao onu koja maloljetnicima bez roditelja i onima o kojima se roditelji ne brinu posvećuje osobitu skrb (Ustav Republike Hrvatske, NN, 05/14), a Člankom 129.a određuje se kako su jedinice lokalne samouprave nadležne na lokalnom djelokrugu za osiguravanje i pružanje socijalne skrbi i brige o djeci. Prema Obiteljskom zakonu, pravo djece na sudjelovanje u slobodnim aktivnostima prema svojim interesima i sposobnostima određuje se člankom 94. stavkom 3. (Obiteljski zakon, NN, 156/23). U nacionalnom zakonodavstvu, osim spomenutih odredbi, pravo djeteta na slobodno vrijeme, igru i razonodu, slobodu sudjelovanja i participiranje u slobodnim aktivnostima nigdje se izričito ne propisuje. Zakon o socijalnoj skrbi propisuje socijalne usluge smještaja i brige o djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te izričito propisuje da bi se djetetu trebalo osigurati zadovoljavanje socijalnih, rekreacijskih, radnih, kulturnih, obrazovnih i drugih potreba te organiziranih aktivnosti (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 156/23, Članak 106. i 109.). Dakle, zaključuje se da dječje pravo na slobodno vrijeme i sudjelovanje u slobodnim aktivnostima u hrvatskom zakonodavstvu proizlazi iz potpisivanja i usvajanja međunarodnih ugovora.

2.2 NACIONALNI I AKCIJSKI PLANOVI

Osim zakonskih akata, vrlo je važno da nacionalne politike kontinuirano prate razvoj društva poštujući ljudska prava, osobito prava djece, donoseći mjere u svrhu unaprjeđenja zaštite i uvjeta ostvarivanja tih prava. Upravo je zbog toga hrvatska

Vlada 2022. godine donijela Nacionalni plan za prava djece u Hrvatskoj od 2022. do 2026. godine s ciljem promicanja unaprjeđenja zaštite prava djece zajedničkim djelovanjem cjelokupnog sustava i svih dionika u njemu prilagodbom postojećih zakona i akata u okviru međuresorne suradnje (Nacionalni plan za prava djece u Hrvatskoj od 2022. do 2026., 2022.).

U Nacionalnom planu Vlada je definirala pet srednjoročnih ciljeva koje će nastojati promovirati, a dva od njih odnose se na jednakost mogućnosti za svu djecu, što je osobito važno za smanjenje socijalne isključenosti djece smještene u alternativnu skrb kako bi bila jednako uključena u svim kulturnim, kreativnim i rekreativnim aktivnostima u slobodnom vremenu kao i djeca koja odrastaju u primarnom obiteljskom okruženju. Drugi cilj odnosi se na sudjelovanje djece u odlučivanju u svim područjima u njihovom životu, što je osobito važno kada se govori o pravu djeteta na odlučivanje o korištenju i organizaciji vlastitog vremena za odmor i razonodu (Nacionalni plan za prava djece u Hrvatskoj od 2022. do 2026., 2022.). Kroz navedene prioritete, u određenom razdoblju nastojat će se razvijati javne politike koje će omogućiti sustavnu podršku djeci i unaprijediti kvalitetu rasta i razvoja djece, uz što neminovno ulazi briga o zdravlju kroz rekreativne, sportske, fizičke aktivnosti, ali i briga o mentalnom i psihičkom zdravlju djece kroz kreativne, stvaralačke aktivnosti, igru, odmor i razonodu (Nacionalni plan za prava djece u Hrvatskoj od 2022. do 2026., 2022.). Neke mjere koje su unutar nacionalnog plana donesene su mjera *Uključivanja djece u sportsko rekreativne programe i aktivnosti*, *Poticanje dječje participacije u djelovanju Vijeća korisnika kod pružatelja socijalne usluge smještaja za djecu i Vijeća udomljene djece i mladih* što je strateški važno kako bi djeca sama mogla imati veću kontrolu nad strukturom i organizacijom svog slobodnog vremena u oblicima alternativne skrbi (Nacionalni plan za prava djece u Hrvatskoj od 2022. do 2026., 2022.). Na nacionalnoj se razini dakle vodi računa o pravima djece na odmor, igru, razonodu i slobodno vrijeme u koje su uključene aktivnosti rekreativnog i zabavnog sadržaja. Kroz Nacionalni plan za razvoj socijalnih usluga, sva prava djece se osiguravaju i poštuju i u institucionalnim i deinstitutionalnim oblicima skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike je 2022. donijelo Akcijski plan za prava djece u Hrvatskoj od 2022. do 2024. u svrhu postizanja svih prioriteta i ciljeva koji su određeni Nacionalnim planom za prava djece u Hrvatskoj od 2022. do 2026. godine.

Akcijski plan sastoji se od razrađenih mjera kojima će se provoditi određeni ciljevi. Prema cilju *Suzbijanje diskriminacije i socijalne isključenosti djece* donesena mjera odnosi se poticanje strukturiranog i pozitivno usmjerenog organiziranja slobodnog vremena djece. Mjera je *Uključivanje djece u sportsko rekreativne programe i aktivnosti* čija je svrha upravo potaknuti kvalitetno ispunjeno slobodno vrijeme djece i aktivno ih integrirati u zajednicu, a naglasak se stavlja upravo na djecu koja su u riziku ili već jesu socijalno isključena, najčešće zbog siromaštva ili nedostatnih materijalnih uvjeta u obiteljskom okruženju odnosno posebno djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca s problemima u ponašanju i djeca s teškoćama u razvoju. Ministarstvo iz državnog proračuna osigurava trošak za organiziranje sportskih i rekreativnih aktivnosti, a mjera će se evaluirati uvidom u broj uključene djece i broj pružatelja usluga aktivnosti. Za drugi specifičan cilj Nacionalnog plana *Sudjelovanje djece u odlučivanju na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini* osmišljene su dvije mjere kojima će se pružiti administrativni i strateški oblik participacije djece u pitanjima važna za njihov život. Prva mjera je *Poticanje gradova na osnivanje i djelovanje dječjih vijeća*, a dječja vijeća će za svrhu imati organizirano sudjelovanje djece s odraslima u donošenju odluka i preporuka vezanih za pitanja slobodnog vremena djece, kvalitete obrazovanja i školskog života, prostora za igru i rekreaciju, sigurnog i zdravog grada i mnoga druga. Uzevši u obzir djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu s problemima u ponašanju i djecu s teškoćama u razvoju koji su smješteni u oblicima alternativne skrbi, u sklopu ovog cilja donesena je i mjera *Poticanje dječje participacije u djelovanju Vijeća korisnika kod pružatelja socijalne usluge smještaja za djecu i Vijeća udomljene djece i mladih*. Svrha mjere je aktivno sudjelovanje djece u odlučivanju, a ponajviše u zagovaranju njihovih interesa, prava na obiteljski život i uključivanja u zajednicu. Na taj način se aktivno omogućuje djeci i mladima kreiranje vlastitog prostora i vremena u smještajnom obliku alternativne skrbi kako bi ono bilo što kvalitetnije za njih.

2.3 SMJERNICE MEĐUNARODNIH I NACIONALNIH ORGANIZACIJA ZA SLOBODNO VRIJEME DJECE

Sveobuhvatna briga i skrb za dobrobit djeteta dužnost je obitelji, institucija kao i cijele zajednice (Vidović i Ivković, 2010.). Kada roditelji više ne mogu osigurati kvalitetan rast i razvoj djeteta, brigu o njemu moraju preuzeti nadležna tijela i institucije te u svom postupanju osigurati adekvatne socijalne, materijalne, egzistencijalne i razvojne uvjete. Neovisno o tome pruža li smještaj i skrb djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi neka institucija ili je dijete u alternativnom obliku skrbi smješteno u okruženje što sličnije obiteljskom, svi pružatelji usluga dužni su, prema Smjernicama za alternativnu skrb koje je donio UNICEF 2010. godine, osigurati svakom djetetu pravo na razvoj uz igru i slobodne aktivnosti, te naravno isto prilagoditi djeci s teškoćama u razvoju, oboljeloj djeci i djeci s problemima u ponašanju. Aktivnosti i razonoda trebaju biti primjerene dobi djece te moraju biti omogućene unutar okruženja u kojem se djeca nalaze, ali i izvan njega. U Smjernicama se također navodi da bi sve odgovorne osobe za skrb o djetetu trebale poticati dijete na samostalno donošenje odluka za sebe, uz razumno vođenje računa o njegovoj dobi i njegovim sposobnostima (Vidović i Ivković, 2010.).

U formalnoj izvaninstitucijskoj skrbi u koju su uključeni boravak, organizirano stanovanje, smještaj u obiteljskom domu ili udomiteljskoj obitelji, osim osnovnih i egzistencijalnih potreba djeteta treba se voditi aktivna briga i o organizaciji slobodnog vremena djece (Vargović, 2015.), uz slobodu izbora djece kako će svoje slobodno vrijeme provesti, a pružatelji usluge imaju zadaću omogućiti ostvarivanje tih odabira, na primjer; osigurati uslugu prijevoza. Osim djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi smještene u izvaninstitucionalnu skrb, organizacija slobodnog vremena kao važan segment u radu organizacija civilnog društva namijenjena je i djeci s problemima u ponašanju (Vargović, 2015.). U državnim institucijama, prilagođavanje individualnim potrebama djece i omogućavanju uvjeta pod kojima djeca žele organizirati vlastito slobodno vrijeme, puno je teže i zahtjevnije nego li u izvaninstitucionalnoj skrbi. Međutim, jedan od glavnih zadataka odgojitelja zaposlenih u institucijskoj skrbi jest

upravo briga i pomoć u kreiranju i organiziranju slobodnog vremena i aktivnosti koje ulaze u to vrijeme (Vargović, 2015.). Odgojitelji bi trebali kontinuirano raditi na vlastitim sposobnostima i vještinama, kreativnom izražavanju i obučiti se za provođenje barem jedne sportske aktivnosti kako bi isto mogli kvalitetno pružiti i prenijeti djeci. Vještina organizacije vremena je nešto što se uči i usavršava, a kako bi odgojitelji omogućili kvalitetno slobodno vrijeme djeci u alternativnoj skrbi, moraju raditi na vlastitim vještinama organizacije vremena jer u suprotnom djeca će ostati prepuštena sama sebe i besposlici, što ne koristi njihovom rastu i razvoju i nije u skladu s provođenjem njihovih prava na sudjelovanje u aktivnostima i prava na kvalitetno slobodno vrijeme. Udruga Breza u svojem Vodiču (Vargović, 2015.) posvećuje jedno poglavlje slobodnom vremenu djece te navode kako djeca u početku ne znaju organizirati vlastito slobodno vrijeme zbog čega njime uglavnom prevladava stihija i dosada, te se upravo tada otvara prostor rizičnom ponašanju. Upravo zbog toga naglašavaju važnost odgovornih osoba u institucijskoj i izvaninstitucijskoj skrbi u kontinuiranom učenju djeteta o osmišljanju kvalitetnog slobodnog vremena (Vargović, 2015.). U smjernicama na kraju Vodiča, upravo navode kako se djeca još u smještaju alternativne skrbi moraju naučiti pozitivno organizirati vlastite aktivnosti u slobodno vrijeme prije nego li izađu iz skrbi.

Europska stručna skupina donijela je smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici te na samom početku u definiciji pojmova navela kako 'usluge podrške u zajednici' moraju uključivati kulturalne aktivnosti i aktivnosti za organizaciju slobodnog vremena te kao takve trebaju biti dostupne svima bez obzira na stupanj potpore koji im je potreban odnosno na prirodu zdravstvenih problema (Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012.). Europska stručna skupina također u dijelu financijskih potreba koje proizlaze iz osiguravanja usluga podrške u zajednici za djecu govori o tome kako bi se nacionalnim i akcijskim planovima trebao predodrediti materijalni iznos kojim bi se u lokalnim i regionalnim zajednicama osiguralo održavanje aktivnosti za slobodno vrijeme i kulturu (Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012.). Kako bi se osigurala najbolja kvaliteta života djece u alternativnoj skrbi, Europska stručna skupina smatra kako bi se prilikom

ulaska u skrb trebala obaviti sveobuhvatna procjena prema svim životnim područjima djeteta, što uključuje kulturno participiranje i slobodno vrijeme, prema djetetovim potrebama, dobi i razvojnim sposobnostima (Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012.).

UNICEF je 2009. godine proveo analizu stanja udomiteljstva u Hrvatskoj i prema analizi donio prijedloge i smjernice za daljnje aktivnosti i potrebe. Prijedlozi i smjernice donijeti su za svaku županiju posebno, a prijedlog za povećanjem dostupnosti i organiziranja aktivnosti za pravilan rast i razvoj djece upućen je Bjelovarsko – bilogorskoj županiji, Koprivničko – križevačkoj županiji, Osječko – baranjskoj županiji, s time da su smjernice usmjerene na različite potrebe za osiguravanje istog; financijske, uslužne, prostorne, i tako dalje (Žižak, 2009.). Prepoznale su se prepreke i nedostaci u institucijskoj i izvaninstitucijskoj skrbi o djeci vezane za područje njihovog slobodnog vremena, fizičkih, kulturnih i kreativnih aktivnosti te su krovne organizacije i organizacije civilnog društva pokušale analizom stanja i smjernicama potaknuti nadležne institucije i druge organizacije civilnog društva na razvoj što boljih usluga i kvalitete života djece. Vrlo je važno da, osim zakonskih okvira te nacionalnih i akcijskih planova, postoje organizacije na terenu koje će prepoznati određene potrebe i usmjeriti ostale sudionike na njihovo poboljšavanje i ostvarivanje.

3 PRIMJENA PRAVA DJECE NA SLOBODNO VRIJEME U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ

UNICEF je 2011. godine proveo sveobuhvatnu analizu stanja prava djece i žena u Republici Hrvatskoj. Analiza je obuhvatila i prakticiranje prava djece na igru, odmor i slobodno vrijeme. Ono što se detektiralo u početku je potreba za većim brojem istraživanja u Hrvatskoj o slobodnom vremenu djece, a posebno o strukturi i organizaciji slobodnog vremena djece u institucijskoj i izvaninstitucijskoj skrbi (Vidović, 2011.). Osim UNICEF-ove analize, provedeno je i istraživanje o subjektivnoj dobrobiti djece profesorica sa Studijskog centra socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s UNICEF-om 2020. godine. Potrebno je

naglasiti kako je upravo društvo u cjelini odgovorno za konstruiranje aktivnosti u slobodnom vremenu djece, preko kojih stvaraju zdravo, pozitivno i kompetentno odraslo stanovništvo (Larson, Verma, 1999.) Istraživanje profesorica sa Studijskog centra socijalnog rada u suradnji s UNICEFOM, koje je provedeno u osnovnim školama bavilo se i područjem slobodnog vremena djece te je od svih ispitanika bio zastupljen i manji broj onih koji su smješteni u nekom obliku alternativne skrbi (Ajduković i sur., 2020.) U Analizi stanja prava djece i žena navodi se kako su najzastupljenije strukturirane aktivnosti djece sudjelovanje u športu, muzičkim školama i učenjem stranog jezika (Vidović, 2011.), a to je prikazano i kroz istraživanje o subjektivnoj dobrobiti djece gdje se navodi kako trećina učenika drugog, četvrtog i šestog razreda sudjeluje u sportskim i fizičkim aktivnostima, prema spolu dječaci više nego djevojčice (Ajduković i sur., 2020.). Prema istraživanju Raboteg-Šarić, Sakoman i Brajša-Žganec (2002.) tek četvrtina ispitanika daje značaj strukturiranim aktivnostima u slobodnom vremenu, a istraživanje UNICEF-a dva desetljeća kasnije (2020.) pokazuje da strukturirano provedeno slobodno vrijeme otpada s povećanjem dječje dobi. U istraživanju UNICEF-a (2020.) sa svojim slobodnim vremenom zadovoljan je natpolovičan broj učenika svih razreda, a više od polovine učenika svaki dan provodi vrijeme vani i u igri s vršnjacima, dok nestrukturirano vrijeme za odmor i stihiju svaki dan provede ispod 30% učenika po svakom razredu. Važno je naglasiti da u doba digitalnih tehnologija trećina učenika po razredima provede slobodno vrijeme ispred videoigara i ekrana (Ajduković i sur., 2020.). Djeca sa slabijom socio-ekonomskom pozadinom, u što svakako možemo podrazumijevati djecu iz smještaja alternativne skrbi, naprosto ne mogu participirati u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima u istoj mjeri kao vršnjaci iz obitelji s prosječnim i iznadprosječnim primanjima. U ruralnim sredinama postoji visoka razina nedostupnosti usluga strukturiranih aktivnosti za djecu te pružatelja takvih usluga općenito (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001.; Raboteg-Šarić i Rogić, 2002. prema Vidović, 2011.). Dostupnost svih aktivnosti za djecu (sportskih, kreativnih, kulturnih) mora se omogućiti, posebice kada roditelji djeteta to nisu u stanju učiniti sami (Vidović, 2011.). Jedan od načina na koji se to može učiniti je novčanim potporama koje nadležna tijela mogu osigurati pružateljima usluga za organiziranje takvih aktivnosti za djecu (Vidović, 2011.) Tako Vlada u svojem Petom i šestom periodičnom izvješću Republike

Hrvatske prema Konvenciji o pravima djeteta (2020.) ističe financijsku potporu za organiziranje izvannastavnih aktivnosti u školama i subvencioniranje sportskih programa, lokalnog sporta i sportskih natjecanja. Također u istom izvješću ističu program subvencioniran od Europskog socijalnog fonda s kojim financijski osiguravaju provedbe programa za besplatno uključivanje djece u riziku od socijalne isključenosti u strukturirane aktivnosti slobodnog vremena (Republika Hrvatska, 2020.). Većina lokalnih zajednica u Republici Hrvatskoj nema prostornih kapaciteta, u vidu kulturnih centara, dječjih igrališta i centara za djecu i mlade gdje bi se mogli družiti, igrati i provoditi slobodno vrijeme u strukturiranim aktivnostima, a upravo zelene površine i prostor na kojem se djeca mogu zabavljati i organizirano družiti važan je za njihovu subjektivnu dobrobit (Vidović, 2011.; Ajduković i sur., 2020.).

Prema analizi udomitelja djece u Hrvatskoj (Žižak, 2009:12) što se tiče kvalitete života djece udomitelji izjavljuju kako njih 88% odlazi s djecom u šetnje, a manje od 30% njih djecu vode u ustanove kulturnog i zabavnog sadržaja. Mali broj djece u udomiteljskim obiteljima uključen je u aktivnosti slobodnog vremena u svojim lokalnim zajednicama, a udomitelji su generalno slabo upućeni u izvannastavne aktivnosti za djecu u školama, a djeca svoje slobodno vrijeme najčešće provode u igranju društvenih igara, gledanjem televizijskog sadržaja, slušanjem glazbe i druženjem s vršnjacima. Obzirom na slobodan izbor kojeg bi djeca trebala imati u kreiranju vlastitog slobodnog vremena, u udomiteljskim obiteljima vrlo je malo aktivnosti koje im se omogućuju izvan udomiteljskog prostora (Žižak, 2009.). Ipak, prema UNICEF-ovoj analizi prava djece (2011.) udomiteljska skrb u odnosu na institucionalnu skrb omogućava kvalitetniji psihosocijalni razvoj djece između ostalog i u ostvarivanju socijalnih interakcija i u mogućnosti sudjelovanja.

Dobrotić i suradnici (2021.) proveli su dubinsku analizu politika, programa, usluga, izvora financiranja i mehanizama vezanih uz socijalnu isključenost u Hrvatskoj. U skupine za koje se smatra da su u riziku od socijalne isključenosti spadaju i djeca smještena u oblicima alternativne skrbi (Dobrotić i sur., 2021:5). U analizi također navode kako istraživanja pokazuju nemogućnost uključivanja u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti djece u riziku od socijalne isključenosti upravo iz financijskih barijera, a veći broj lokalnih i regionalnih zajednica ne osigurava subvencioniranje

istih za djecu u ranjivim položajima (Dobrotić i sur., 2021.). Navodi se kako je osiguravanje provođenja usluga i aktivnosti u slobodnom vremenu djece u riziku od socijalne isključenosti bilo prepušteno inicijativama udruga u društvu odnosno projektnom financiranju (Dobrotić i sur., 2021.). Prepuštanje organizacije usluga strukturiranog organiziranja slobodnog vremena za djecu organizacijama neprofitnog sektora i projektnom financiranju doprinosi njihovoj kratkoročnosti i izvođenju bez kontinuiteta kojeg djeca u toj dobi trebaju.

4 SLOBODNO VRIJEME DJECE U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ

Slobodno vrijeme djece prostor je u kojem mogu, prema vlastitom izboru, zadovoljiti svoje potrebe na individualna način ili kroz skupno djelovanje (Maglica, 2010.). Maglica (2010.) u svojem iskustvu rada upravo opaža činjenicu da u aktivnostima u slobodnom vremenu, djeca postaju otvorenija, sigurnija i u većoj mjeri izražavaju svoje misli, emocije, brige i stavove. Od velike je važnosti da djeca ispunjavaju svoje želje, potrebe i mogućnosti kroz svoje slobodno vrijeme stoga ih se treba ravnopravno uključiti u svakoj razini, vodeći računa o njihovoj dobi i sposobnostima. Slobodne aktivnosti za djecu u alternativnoj skrbi trebale bi biti organizirane unutar institucije odnosno obiteljskog okruženja u koje je dijete smješteno, ali isto tako i izvan institucije i obiteljskog doma, kako bi djeca mogla slobodno istraživati i razvijati svoje vještine i sposobnosti. Aktivnosti slobodnog vremena, kako je ranije navedeno, mogu se podijeliti na strukturirane i nestrukturirane aktivnosti. Strukturirane aktivnosti odnose se na uključivanje u sport, dječje klubove, umjetničke radionice, glazbene škole, učenja stranih jezika i slično. Dakle aktivnosti „rada“ i „učenja“ kojima dijete razvija svoje stvaralačke, kreativne, kognitivne i fizičke sposobnosti i vještine (Matijašević i Maglica, 2022.). Strukturirane aktivnosti najčešće se provode izvan prostora alternativne skrbi i organiziraju ih različiti pružatelji usluga u lokalnoj i regionalnoj zajednici. Nestrukturirane aktivnosti djece u slobodno vrijeme podrazumijevaju vrijeme bez organizacije, rasporeda i strukture u kojem djeca najčešće gledaju televizijske sadržaje, igraju društvene i videoigre, druže se s vršnjacima i slično (Matijašević i Maglica, 2022.). Tijekom nestrukturiranog vremena, djeca mogu pronaći potreban odmor od svakodnevnih obaveza i rasonodu koja im donosi osjećaj sreće i zadovoljstva, međutim ukoliko se svo vrijeme provede na stihijski način, podložno je negativnim obrascima ponašanja. Međutim, ustanovljeno je kako djeca imaju pravo donositi slobodan izbor o aktivnostima u slobodno vrijeme, a odrasli odgovorni za njih imaju dužnost u tome ih pozitivno usmjeravati. Kako bi djeca u alternativnoj skrbi mogla biti pozitivno usmjeravana i donositi utemeljene odluke o organizaciji svog vremena, potreban je šira društvena infrastruktura koja će im to omogućiti.

4.1 IZAZOVI U ORGANIZACIJI SLOBODNOG VREMENA DJECE U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ

Alternativna skrb u Hrvatskoj suočava se s brojnim izazovima i infrastrukturnim preprekama. Obzirom na omogućavanje djeci prava na provođenje aktivnosti slobodnog vremena prema svojem izboru, suočava se s nekoliko problema. Kao prepreka strukturirano provedenom vremenu djece nameće se prema svim analizama okruženje (urbano ili ruralno) i socio-ekonomski položaj iz kojeg djeca dolaze (Vidović, 2011.). Obzirom na okruženje iz kojeg djeca dolaze, odnosno okruženje u kojem su smješteni u oblik alternativne skrbi, smanjuje se vjerojatnost participiranja u strukturiranim aktivnostima. Razlog tomu je što ne postoji dovoljno pružatelja usluga u koje se djeca mogu uključiti u svom slobodnom vremenu.

Problem koji se nadovezuje na prethodni, a dovodi se u vezu s osiguravanjem pozitivno usmjerenog slobodnog vremena djece je nedostatak prostornih kapaciteta. Kako je ranije navedeno, mnogo lokalnih i regionalnih zajednica u Republici Hrvatskoj nema adekvatne prostorne kapacitete za održavanje aktivnosti u slobodnom vremenu djece. Usprkos tome, provedeno istraživanje o potencijalima Domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, u kojem su ispitani stručni djelatnici domova i korisnici, pokazuju zadovoljstvo u suradnji s lokalnom zajednicom i aktivnostima u kojima se uključuju djeca u svrhu što boljeg širenja socijalne mreže (Vejmelka i Sabolić, 2015.). Obzirom na prostorne kapacitete i aktivnosti u samim Domovima, prema današnjem nazivu Centrima za djecu, u istom istraživanju navode zadovoljstvo s trenutnim estetskim uređenjem, većinom opreme i organiziranim događanjima i aktivnostima, međutim udomitelji vide prostora za razvoj trenutnih aktivnosti koje se djeci omogućuju, a djeca izražavaju potrebu za boljom opremljenosti, posebice u vidu modernih informatičkih tehnologija (Vejmelka i Sabolić, 2015.).

U svome istraživanju institucionalnog tretmana u odgojnim domovima iz perspektive i korisnika i stručnjaka, Gazilj (2019.) nailazi na različita značenja slobodnog vremena koje se u jednom aspektu vidi kao problem, a u drugom kao rješenje problema. Naime, prema istraživanju, korisnici izražavaju nezadovoljstvo zbog viška slobodnog vremena iz kojeg proizlazi dosada, a za to smatraju krivim nedovoljno strukturirano slobodno

vrijeme s mogućnošću sudjelovanja u različitim aktivnostima. Također smatraju da je posao odgojitelja strukturirati im slobodno vrijeme prema njihovim interesima, jer ako si ga moraju osmisliti sami, a za to nemaju kompetencije, dolazit će do problema i rizičnog ponašanja (Gazilj, 2019.). S druge strane, u istom istraživanju stručnjaci koji rade u domovima objašnjavaju kako su mladi danas inertni te ne pokazuju volju za kvalitetno organiziranim slobodnim vremenom pa zbog niske zainteresiranosti i sudjelovanja više ne organiziraju sekcijske aktivnosti za njih (Gazilj, 2019.). Nakon pregleda ovakvih rezultata, postavlja se pitanje je li potrebno prije osiguravanja prava na slobodno vrijeme i sudjelovanje u kulturnim, rekreativnim i društvenim aktivnostima djecu učiniti kompetentnima da prakticiraju ta prava u zbilji? Prema mišljenjima njih samih, osiguravanja prava na slobodno vrijeme, igru i zabavu može se pokazati kao jako rizično, ukoliko to isto vrijeme nije kvalitetno i strukturirano. Međutim, ono što se svakako ističe kao izazov je uloga odgojitelja na kojima je odgovornost motiviranja i strukturiranja slobodnog vremena za djecu u odgojnim domovima i drugim oblicima alternativne skrbi i učenja njih samih vještinama i sposobnostima kako da sami organiziraju kvalitetno slobodno vrijeme.

Također, jedan od sustavnih problema povezanih sa slobodnim vremenom djece u alternativnoj skrbi, osim nedostatka istraživanja istog, proizlazi iz činjenice da ne postoji sveobuhvatan način praćenja obuhvaćenosti djece socijalnim uslugama (Dobrotić i sur., 2021.). Na posljetku, jedan od izazova za djecu u alternativnoj skrbi upravo je nedostatak financijskih sredstava kojima bi odgovorne osobe za skrb o djetetu mogle podmiriti uključivanje djece u slobodne aktivnosti, a ne postoji dovoljan broj aktivnosti koje su besplatne za djecu.

4.2 PRIMJERI DOBRE PRAKSE STRUKTURE SLOBODNOG VREMENA DJECE U ALTERNATIVNOJ SKRBI U HRVATSKOJ

U sljedećem odjeljku navest će se nekoliko primjera dobre prakse u organiziranju slobodnog vremena za djecu u alternativnoj skrbi. Važno je naglasiti da, bez obzira na izazove i prepreke s kojima se sustav u ovom pitanju bori, postoje državne intervencije, organizacije neprofitnog sektora, baze volontera i pojedinci koji svojim radom i zalaganjem djeci u ovom ranjivom položaju mogu osigurati ostvarenje njihovih prava

te kvalitetan i ispunjen rast i razvoj. Prema istraživanju Happer, McCreadie i Aldgate (2006) upravo socijalna podrška i blizina osoba kojima je stalo, pomoć u ostvarivanju visokih očekivanja koja okolina nameće i mogućnost participiranja i uspjeha u različitim vrstama aktivnosti su faktori kod mladih koji su izašli iz alternativne skrbi s pozitivnim ishodom. Iz tih razloga, važno je razvijati i dalje primjere dobre prakse osiguravanja prava djece na slobodno vrijeme u alternativnoj skrbi te im omogućiti sudjelovanje u različitim aktivnostima.

Dom za djecu bez odgovarajuće skrbi Maestral, kao što se navelo u prethodnim odjeljcima, u velikom omjeru posvećuje pažnju organizaciji i strukturi slobodnog vremena djece te aktivnostima u kojima djeca mogu sudjelovati. Njihovo slobodno vrijeme organizirano je na nekoliko načina - slobodne aktivnosti koje se provode u Domu, slobodne aktivnosti koje se provode izvan Doma, svakodnevne igraonice, odmor i dokolicu, povremene akcije i aktivnosti te na organiziranje izleta, putovanja i ekskurzija (Maglica, 2010.). Centar za pružanje usluga u zajednici Maestral, bez obzira na vrijeme koje je proteklo od podataka prikazanih u ovom radu, i dalje provodi visokokvalitetne aktivnosti za svoje korisnike, osiguravajući im uključivanje na sportske aktivnosti i plasiranje na sportska natjecanja, razne tematske radionice, te zimovanja preko školskih praznika (Centar za pružanje usluga u zajednici Maestral, 2024.).

Primjer dobre prakse za ostvarivanje dječjeg prava na strukturirane aktivnosti u slobodnom vremenu je i volonterski projekt Sve što možemo provoden od strane studenata socijalnog rada u udruzi Socius. Studenti su se okupili i u Centrima za djecu Grada Zagreba i Caritasovoj Kući sv. Franje te provodili sportske, kreativne i čitalačke radionice za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Uključeni Centri za djecu bili su na dislociranim lokacijama na kojima ne postoji dovoljno pružatelja usluga takvih aktivnosti za djecu, osim onih koji se provode u sklopu škole. Uz kontinuiranu, strukturiranu provedbu radionica, primjerenu dječjoj dobi i sposobnostima, kroz projekt su osigurana praktična sredstva i pribori te je provedena humanitarna akcija darivanja domova sportskom opremom.

5 ZAKLJUČAK

Kvaliteta današnjeg života, rasta i razvoja djece ne ogleda se samo u ispunjenju njihovih osnovnih i egzistencijalnih potreba, nego i putem aktivnosti i načina provođenja njihovog slobodnog vremena. Slobodno vrijeme djece treba biti prostor u kojem će moći donositi samostalno utemeljene odluke vezano za svoj životni stil, ali to je ujedno i prilika za daljnji razvoj njihovih fizičkih, sportskih, kreativnih i kognitivnih vještina i sposobnosti. Obzirom na značaj slobodnog vremena u životima djece, međunarodnim i nacionalnim zakonskim okvirima bilo je potrebno urediti njihovo razvojno pravo na igru, odmor, razonodu i slobodno vrijeme. Obzirom na prava koja proizlaze iz međunarodnih ugovora čijih je potpisnica i Hrvatska, bilo je važno uskladiti naše zakonodavstvo s tim pravom. Iako se, u nacionalnom zakonodavstvu, nigdje izričito ne navodi pravo djece na slobodno vrijeme, ono je uzeto u obzir prilikom kreiranja unutarnjih politika te donošenja nacionalnih i akcijskih planova. Prava djece uvijek se moraju omogućiti i poštivati, a posebno kada govorimo o ranjivim skupinama djece u riziku od socijalne isključenosti, u koju spadaju djeca smještena u oblicima alternativne skrbi. Iako je obitelj primarna zajednica koja bi trebala osigurati kvalitetan i pravilan rast i razvoj djece, kada ona to ne može dužnost je države preuzeti tu ulogu. Alternativna skrb u Hrvatskoj bori se s mnogo izazova, a oni se tiču financijskih potpora, sve veće potrebe za smještajem, procesima deinstitutionalizacije smještaja sustava, nedostatka opreme i prostornih kapaciteta. Sve od navedenog, prema analizi stanja u Hrvatskoj, izravno utječe na dječje pravo na igru, odmor, sudjelovanje i slobodno vrijeme. Ukoliko ne postoji prostor, oprema i mogućnosti u lokalnim zajednicama gdje djeca mogu sudjelovati u aktivnostima slobodnog vremena, time se narušava njihovo zajamčeno pravo. Djeca smještena u alternativnim oblicima skrbi također su vrlo izložena financijskih problemima, obzirom na sve veći porast cijena usluga, uključujući i cijene pružanja usluga slobodnih aktivnosti. Nacionalnim i akcijskim planovima za prava djece, država se nastoji izboriti s navedenim izazovima, najčešće putem financijskih subvencija kojima se potiču pružatelji usluga na osiguravanje što više besplatnih sadržaja za djecu. Također, usmjerava se i na unaprjeđenje školskih sustava u kojima se izvode izvannastavne aktivnosti u koje se djeca mogu uključiti. Dakle, pravo na sudjelovanje

i slobodno pravo djece nastoji se unaprijediti kako bi sva djeca, posebno djeca iz alternativne skrbi, mogla u njemu nesmetano uživati. Međutim, ostvarivanje prava na sudjelovanje djece u aktivnostima i provođenje kvalitetnog slobodnog vremena djece u alternativnoj skrbi u današnje je vrijeme postao zadatak neprofitnih organizacija. Društvene, rekreativne i kreativne aktivnosti za djecu u alternativnim oblicima smještaja organiziraju se na temelju baza volontera organizacija u civilnom sektoru, što najčešće podrazumijeva nestručne, mlade ljude s više slobodnog vremena. Ne stavlja se naglasak na ulogu odgojitelja koji bi trebao biti stručna i kvalificirana osoba u radu s djecom i sposobnosti strukturiranja kvalitetnog slobodnog vremena te djece. Zbog te promjene uloga, u kojoj brigu o aktivnostima i slobodnom vremenu djece na sebe preuzimaju organizacije civilnog društva s, često nestabilnom, bazom volontera umjesto stručnih i educiranih odgojitelja i stručnih radnika u alternativnoj skrbi, prava djece na slobodno vrijeme, na sudjelovanje u aktivnostima, na igru i zabavu te slobodu izbora postaje povlastica u urbanim sredinama, nada za ruralne krajeve i pravo za koje postoji potreba, ali ne i mogućnost.

6 LITERATURA

1. Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L., Sušac, N., & Vejmelka, L. (2020). *Subjektivna dobrobit djece*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
2. *Akcijski plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine*. (2022). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
3. Amerijckx, G. (2013). Slobodno vrijeme i oslobođeno vrijeme. *Djeca u Europi*, 5(10), 18. <https://hrcak.srce.hr/145150>
4. Bartuloci, M. (2014). Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a. *Pravnik*, 47(95), 53–72. <https://hrcak.srce.hr/135478>
5. Centar za pružanje usluga u zajednici Maestral. (2024). Posjećeno dana 20.6.2024., dostupno na: <https://ddmaestral.hr/category/novosti/>
6. Čunović, D. (2016). *Slobodno vrijeme djece i mladih* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:495334>
7. Dobroćić, I., Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., & Buković, M. (2021). Provedba dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
8. Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici. (2012). *Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici*. Preuzeto 23.2.2023, s <https://bit.ly/3JOe3UO>.
9. Flego, M. (2010). *DJEČJA PRAVA I SLOBODNO VRIJEME*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu. <https://dijete.hr/hr/download/djecja-prava-i-slobodno-vrijeme/>.
10. Gazilj, I. (2019). *Doživljaj institucionalnog tretmana u odgojnim domovima iz perspektive korisnika i stručnjaka* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:411949>

11. Happer, H., McCreadie, J. i Aldgate, J. (2006). *Celebrating Success: What Helps Looked After Children Succeed*. Edinburgh: Edinburgh Social Work Inspection Agency.
12. Hrvatić, N. (2002). Domska pedagogija: od teorije do odgojne prakse. U V. Rosić (Ur.), *Odnos pedagoške teorije i pedagoške prakse* (str. 190-202). Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
13. Ilišin, V. (1986). Slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti. U I. Ilišin, G. Radin, & M. Županov (Ur.), *Kultura radničke omladine* (str. 69-115). Zagreb: Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske.
14. Janković, V. (1973). *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Zagreb: PKZ.
15. Kregar, K. (2004). Socijalna podrška djece smještene u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Republici Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 11(2), 229–248. <https://hrcak.srce.hr/3389>
16. Laklija, M. (2011). Approaches to foster care of children in the world and factors that promote or inhibit successful fostering of a child. *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291–309. <https://doi.org/10.3935/rsp.v18i3.1020>
17. Larson, R., & Verma, S. (1999). How children and adolescents spend time across cultural settings of the world: Work, play, and developmental opportunities. *Psychological Bulletin*, 125, 701–736.
18. Maglica, T. (2010). Slobodno vrijeme djece i mladih smještenih u Dom za djecu "Maestral". U M. Flego (ur.), *Dječja prava i slobodno vrijeme*. (str. 55-60). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
19. Matijašević, B., & Maglica, T. (2022). Slobodno vrijeme u prevenciji problema u ponašanju djece i mladih. *Socijalna psihijatrija*, 50(1), 75–92. <https://doi.org/10.24869/spsih.2022.75>
20. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2024.) *Konvencija o pravima djeteta*. Posjećeno 19.6.2024. na mrežnoj stranici Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/konvencija-o-pravima-djeteta-12038/12038>

21. *Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine.* (2022). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
22. Obiteljski zakon, *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23
23. Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, *Narodne novine*, br. 12/2009.
24. Petrović, D., & Julienne, M. (2011). *Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: upoznaj svoja prava! Izgradnja Europe za djecu i s djecom.* Zagreb: SOS Dječje selo Hrvatska: Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.
25. Polić, M., & Polić, R. (2009). Vrijeme, slobodno od čega i za što? *Filozofska istraživanja*, 29(2), 255-270. <https://hrcak.srce.hr/41405>
26. Previšić, V. (2000). Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141(4), 403-410.
27. Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., & Brajša-Žganec, A. (2002). Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja*, 11(2-3), 239-263.
28. *Peto i šesto periodično izvješće Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima djeteta Ujedinjenih naroda.* (2020). Zagreb: Republika Hrvatska.
29. Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme – slobodne aktivnosti.* Rijeka: Naklada Žagar.
30. Sabolić, T., & Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon*, 5(1), 6-42. <https://hrcak.srce.hr/140394>
31. Sladović Franz, B., & Mujkanović, Đ. (2003). Percepcija socijalne podrške djeci u dječjim domovima i u udomiteljskim obiteljima. *Ljetopis socijalnog rada*, 10(2), 161-170. <https://hrcak.srce.hr/3509>
32. Sovar, I. (2015). Institucionalizacija i deinstucionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(2), 311-332. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v22i2.36>
33. Sovar, I. (2021). Kompetencije odgajatelja dječjih domova. *Metodički obzori*, 16(2), 71-89. <https://doi.org/10.32728/mo.16.2.2021.04>

34. Tustonja, M., Stanić, D., & Čuljak, A. (2021). Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi. *Hum*, 16(26), 199-221. <https://doi.org/10.47960/2303-7431.26.2021.199>
35. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
36. Vargović, S. (2015). *Vodič za pružanje usluga organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku za djecu i mlade s problemima u ponašanju*. Osijek: Udruga za rad s mladima Breza.
37. Vejmelka, L., & Sabolić, T. (2015). Potencijali domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive odgajatelja. *Kriminologija & socijalna integracija*, 23(1), 72-98. <https://hrcak.srce.hr/148697>
38. Vidović, L. (2011). *Analiza stanja prava djece i žena u Hrvatskoj*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
39. Vidović, L., & Ivković, Đ. (2010). *Smjernice za alternativnu skrb o djeci*. Zagreb: Ured UNICEFA-a za Hrvatsku
40. Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. *Narodne novine*, br. 1/2010.
41. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.
42. Žižak, A. (2009). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj: analiza stanja i prijedlog smjernica*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.